

SANAYİ COĞRAFYASI

Hafta 1: Sanayi Coğrafyasının Evrimi, Konusu ve Kapsamı, Yaklaşımı ve Yöntemi

Doç.Dr. Nuri YAVAN

Ankara Üniversitesi

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü

Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı

nuri.yavan@ankara.edu.tr



Dersin İçeriđi

- Sanayi Coğrafyasının Amacı ve Kapsamı
- Sanayi Coğrafyasının Kökeni ve Evrimi
- Sanayi Coğrafyasında Araştırma Objesi/Nesnesinin Değişimi
- Sanayi Coğrafyanın Konuları ve Bunların Değişimi
- Sanayi Coğrafyanın Yöntemi ve Yaklaşımları

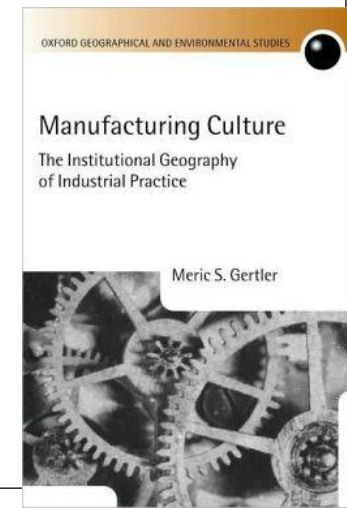
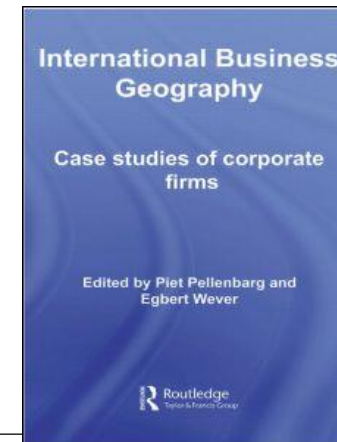
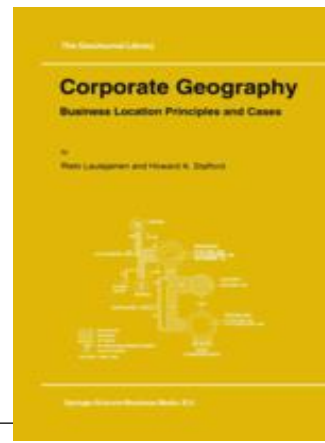
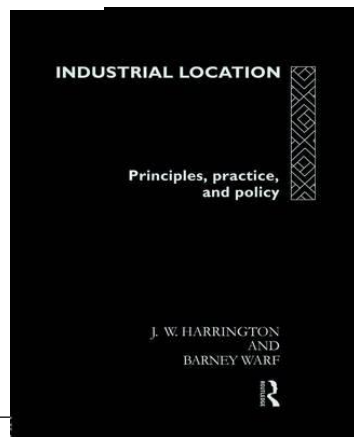
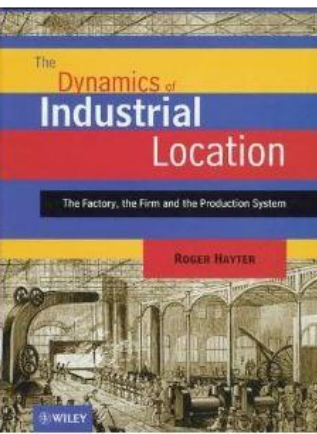
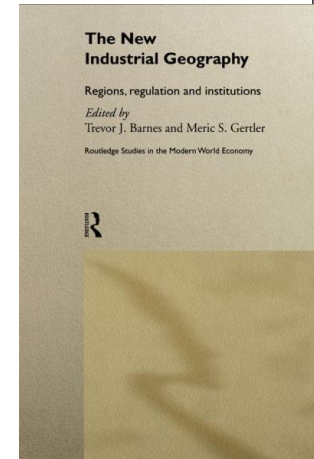
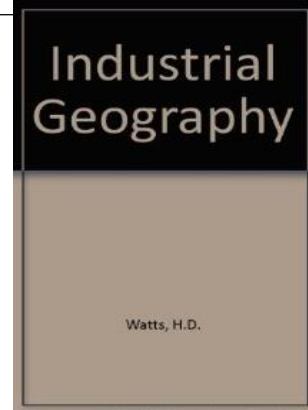
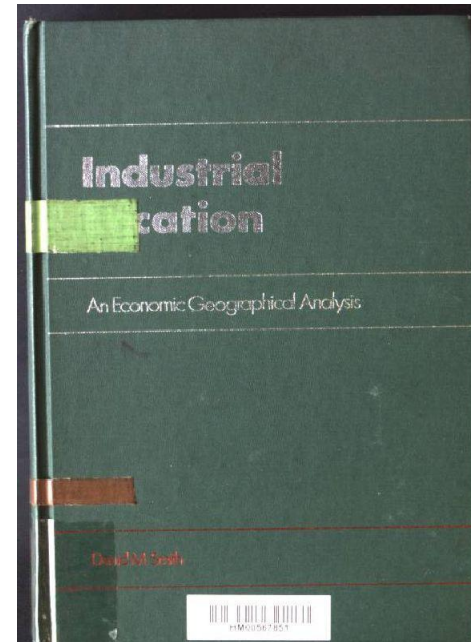
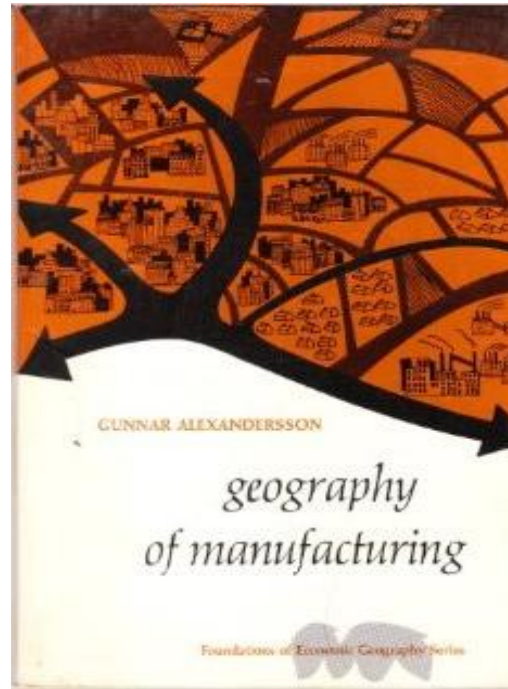
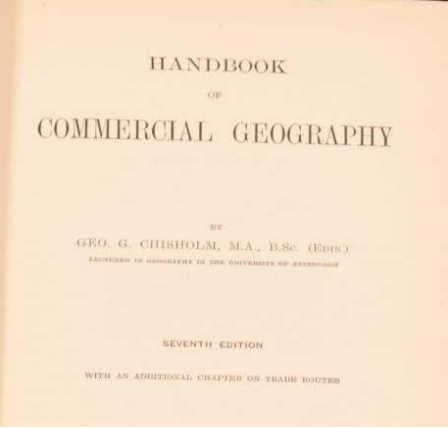
Sanayi coğrafyasının amacı ve kapsamı

- Sanayi (Endüstri) coğrafyasının ana amacı, endüstriyel faaliyetlerin lokasyonunu (küreselden yerel referans ölçeklerine), endüstriyel faaliyetlerin lokasyonundaki (tarihsel zamanlardan yıllık zaman ölçeklerine) değişimleri ve ulusal, bölgesel ve yerel ekonomik kalkınma için endüstriyel lokasyonun mekansal örüntüsündeki değişiklikleri ve bunların etkilerini açıklamaktır (Hayter, 1997).
- Sanayi coğrafyasının temel amacı, sanayi faaliyetleri ve bu faaliyetlerin mekânsal dokusunda meydana gelen değişimleri anlamak ve açıklamaktır (Watts, 1987). Endüstri coğrafyasındaki vurgu, endüstriyel faaliyetin nerede ve niçin değiştiğini ve neden bazı alanların endüstriyel büyüme ve gelişme yaşarken, diğer alanlarda endüstriyel düşüş (sanayisizleşme) ve gelişmenin olmadığını anlama ve açıklamaya çalışmaktır.
- Endüstri coğrafyası geleneksel olarak mal üretimine özellikle de sanayi üretimine odaklanmış bir alan olarak gelişmiş olmakla birlikte, 1990'ların başından itibaren mal ve hizmet üretiminin içiçe geçmesi ve yükselen imalat sürecinde yükselen servislerin varlığı nedeniyle mal üretim coğrafyasının yanında «hizmet»lerin üretimini de içerecek şekilde genişlemiştir (Walker, 2003).

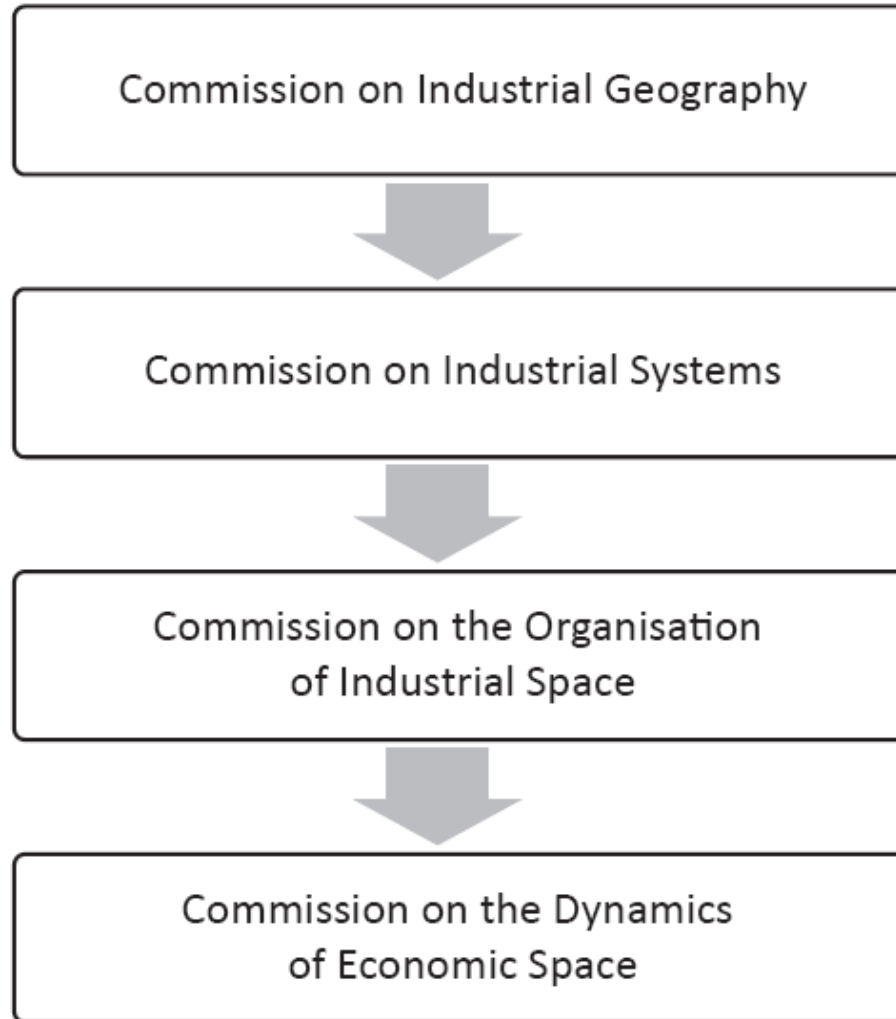
Sanayi coğrafyasının Kökenleri

- Sanayi coğrafyası alanındaki ilk çalışmalar İngiltere’de G. Chisholm (1889) *Handbook Of Commercial Geography* ve ABD’de R. Smith (1913) *Industrial and commercial geography* tarafından ortaya konulan eserlerle olmuştur.
- Sanayi coğrafyasında ilk akademik ancak tasviri çalışmalar belirli bölgelerdeki sanayi faaliyetlerin yoğunlaşmasına odaklanmıştır (Whitbeck, 1912).
- Endüstri coğrafyasındaki ilk analitik ve modern öncü çalışmalar 1927 yılından sonra belirli üretim faaliyetlerinin coğrafi dağılımına ve lokasyon seçimlerine odaklanan şekilde (Hartshorne 1927, 1928; Platt 1927; Geer, 1928, McCarty, 1930) yapılmıştır.
- Sanayi Coğrafyasına uzmanlaşmış kitaplar ilk olarak 1960'larda yayımlanmıştır (Estall ve Buchanan 1961; Miller 1962; Alexandersson 1967). Endüstri coğrafyasına özellikle de lokasyon teorisine odaklanarak yazılan ilk kitapları Smith (1971), Lloyd ve Dicken (1972) Bale (1976), Webber (1984), Chapman ve Walker (1987), Watts (1987), Harrington ve Warf (1995) ve son olarak Hayter (1997).

Sanayi Coğrafyasının Kökeni

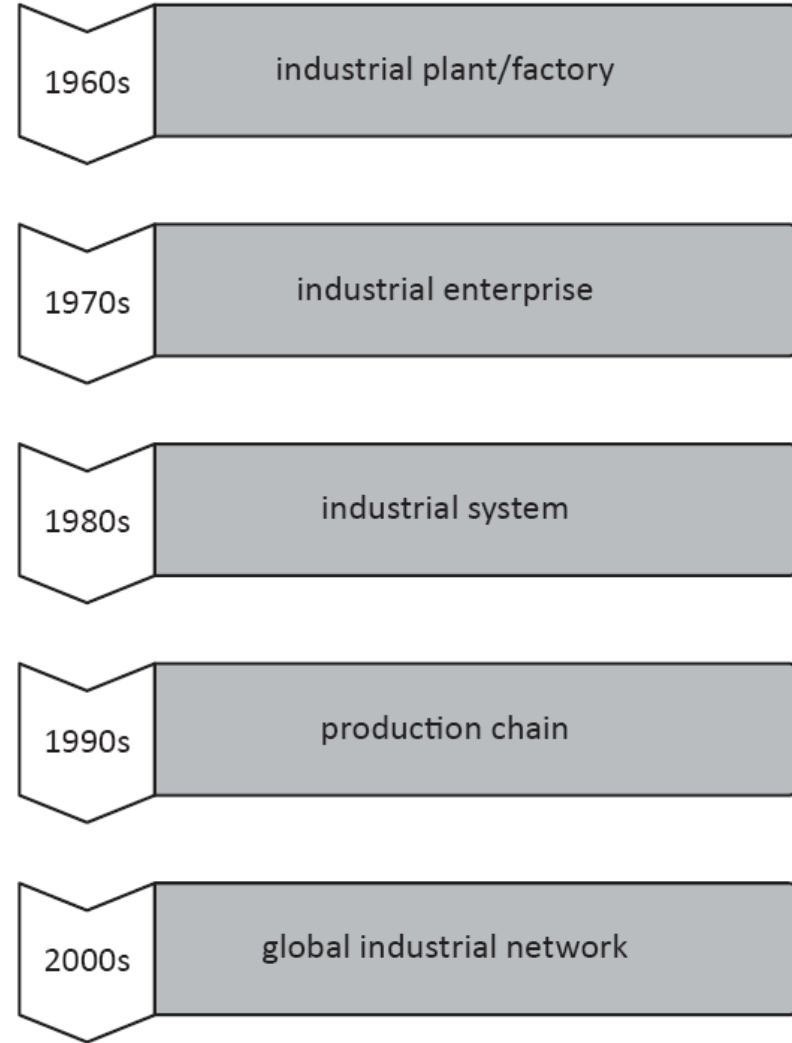
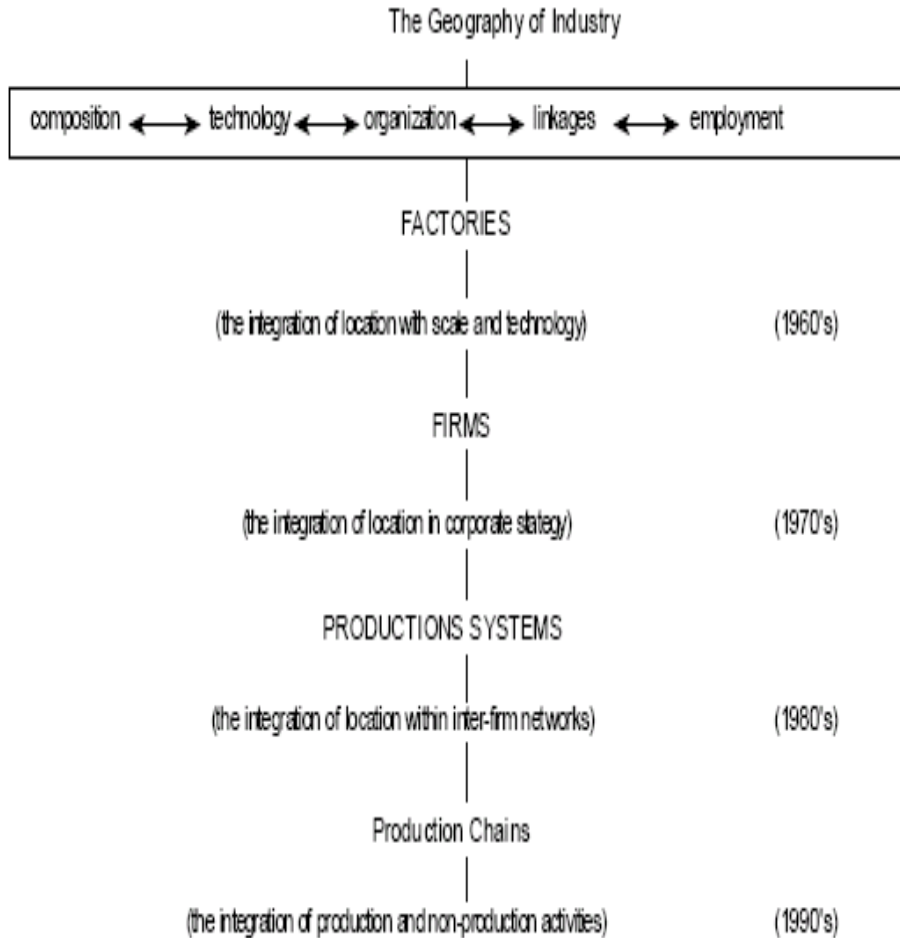


Sanayi coğrafyasının IGU bağlamındaki kurumsal evrimi



f the IGU 'industrial' commissions

Sanayi coğrafyasında araştırma objesi/nesnesinin değişimi



research object of industrial geography

Sanayi coğrafyasındaki başlıca araştırma konuları ve bunların zamansal değişimi

- Son 100 yılda sanayi coğrafyasında araştırma konularının nasıl zaman içinde değiştiğini en iyi ders kitapları yansıtmaktadır. Buna göre;
- Sanayi coğrafyasının geçmişten günümüze çalıştığı konular «Büyük değişim» göstermiştir:
- **1900-1920'ler:** Endüstriyel ürünlerin ve sektörlerin küresel ölçekte tek tek detaylı (tarihi ve coğrafi) tasviri, doğal koşullarla (hammadde temini) ve dış ticaretle (satış) ilişkisi
- **1930-1950'ler:** Sanayinin gerçek yeri/lokasyonunun dağılışı, spesifik endüstriyel sektörlerinin ve sanayi bölgelerinin tasnifi ve tasviri
- **1970'ler:** Lokasyon teorisi ve firma yer seçim süreçleri, lokasyonel karar verme modelleri, değişim ve bunların etkileri
- **1990'lar:** Üretimde Lokasyonel Değişimler ve Yeniden Yapılanma, Üretici Hizmetleri, Yüksek Teknoloji ve Endüstriyel İnovasyon, Uluslararası Ticaret ve Yabancı Yatırım, İşgücü Piyasaları ve Yarattığı Eşitsizlikler, Bölgesel Endüstriyel Analiz Modelleri ve Sanayi Coğrafyasında Kamu Politikaları ve Analizi.

Sanayi coğrafyasındaki başlıca araştırma konuları ve bunların zamansal değişimi

• **2000'ler ve Günümüzdeki başlıca çalışma konuları:**

- Küreselleşme ve kalkınma, çokuluslu şirketler, uluslararası ticaret ve yabancı sermaye yatırımları;
- firmalar, girişimciler, ağlar, kurumlar;
- sanayi odakları, teknoloji bazlı endüstri bölgeleri, gömülülük, kümelenme ve yığılma ekonomileri;
- küresel üretim ağları, küresel değer zincirleri;
- emek ve işgücü piyasası, cinsiyet ve etnisite;
- inovasyon ve bölgesel yenilik sistemi;
- finansallaşma;
- tüketim ve yeni perakende coğrafyası;
- yönetim ve yerel/bölgesel kalkınmaya yönelik kamu politikası.

Sanayi coğrafyasının öznesi: Firma

- 1960 “**firma coğrafyası**” (**geography of enterprise**) geleneği
 - McNee (1960) ve Krumme (1969)
 - tek fabrikalı, çok-fabrikalı: 1960’lar
 - çok şubeli ve çok tesisli şirketler: 1970ler
 - Çokuluslu firmalar: 1980’ler
 - “Corporate Geography” (*işletme coğrafyası*): 1990’lar
- **Firma coğrafyası**, özellikle ÇUŞ’ların, çok-tesisli şirketlerin ve büyük işletmelerin mekansal organizasyonunu, yapısını ve davranışlarını ele alan; firmaların üretim, satış ve kontrol birimlerinin (fabrikalar, dükkanlar ve ofisler) nerede, niçin yer aldıklarını, bunların birbirleriyle, tedarikçilerle ve müşterilerle nasıl etkileşim içerisinde bulduklarını inceleyen bir alt dal olarak tanımlamaktadır.
- Firma coğrafyası sadece sanayi ve ticaret (perakende) tesislerini değil, aynı zamanda hizmet tesislerinin de mekansal boyutunu ele almaktadır.
 - 1960’lar: Büyük (yerli) Firmalar
 - 1970’ler: KOBİ’ler
 - 1980’ler: Çokuluslu Şirketler

Sanayi coğrafyasının yöntemi

- **Geleneksel Sanayi Coğrafyası-Eski yaklaşım: (1950 öncesi)**
 - Descriptive research methods kullanımı: Sanayi haritalama, sanayi sektörlerinin yerini tarif-tasvir etme
 - Sanayi faaliyetleri **nerede** dağılmaktadır? Sanayi firmalarının **lokasyonu** neresidir?
 - Bir **sanayi sektörünün** incelenmesi: Bursa'da otomotiv sanayi, Kayseri'de mobilya imaları sektörü
 - Bir **sanayi bölgesinin** incelenmesi: Çorum'da sanayi, Denizli'de sanayi
- **Modern Sanayi Coğrafyası-Yeni (Modern) yaklaşım: (1950-1980)**
 - **Neden** bazı mekanlar/alanlar sanayiye çeker? **Neden** belli sanayi dalları bazı alanlarda yoğunlaşmaktadır?
 - Sanayinin lokasyonu/yer seçimi sorunu üzerinde durulmakta
 - firma yer seçimi sorunu ve dağılışı dokusu temel odak ve çalışma konusu
 - statistical research methods kullanımı: Modellemeye dayalı yaklaşım
 - Sanayi lokasyon teorileri geçerli sanayi Sadece sanayi firmalarının bireysel tekil karakterine dair değişkenlerle açıklama
- **Yeni Sanayi Coğrafyası-Yeni (Çağdaş) yaklaşım: (1990 sonrası)**
 - **Niçin** belli sanayi dalları bazı alanlarda yoğunlaşmaktadır? Ve bunlar **nasıl, hangi** süreçlerle ilişkilidir?
 - mekân ekonomileri kavramı üzerinde durmakta
 - case study research methods yaygın şekilde kullanılıyor
 - Yer seçiminin diğer süreç ve bağlamlarla ilişkisi: Kuramsal ve evrimsel yaklaşım
 - Firmanın ilişkisel-network ağı, bağlı bulunduğu mekânsal ve sosyal bağlam gözönüne alınmakta
 - ekonomik ilişkilerin gömüldüğü (embedded) alan olarak mekânsal organizasyonun rolünü sorgulamaktadır.

Sanayi Coğrafyasında Yaklaşımlar

Pozitivist Yaklaşım

- **İdeografik betimsel (çevresel determinist ve bölgesel) yaklaşım: 1900-1950**

- **Neoklasik yaklaşım: 1960'lar**

- Stafford 1960; Smith 1966
- Tek Firmanın Yer seçimi

- **Davranışsal yaklaşım: 1970'ler**

- Pred (1967), Townroe (1969) and Stafford (1972, 1974)
- Firma (CUŞ) coğrafyası: Firmaların karar alma süreçleri ve mekânsal davranış stratejileri

- **Yapısalcı Marksist ve eleştirel realist yaklaşım: 1980'ler**

- Massey 1979, 1984; Storper 1981, Peet 1983
- Kapitalizmin (sistemsel) işleyici ve makro yapısal süreçlerin rolü
- Mekansal iş bölümü, emek-sermaye çatışması
- Sermaye birikim/dolaşım süreçlerindeki yeniden yapılanma

- **Düzenleme Okulu, Kurumsal ve Kültürel Dönüş: 1990'lar**

- Kurumsal dönüş (institutional turn): Kurumsalcı sanayi coğrafyasının ortaya çıkışı (Martin, 1994)
- Kültürel dönüş (cultural turn), (Crang, 1997): sanayi coğrafyasında kültürel etkiler
- Storper (1995 ve 1997). sanayi coğrafyasında 1980 sonrası metodolojik ve teorik değişimi temsil eden üç anaokulun olduğunu ileri sürmektedir:

- *Sanayi odakları (industrial districts)*
- *Kurumsal yoğunluk (institutional 'thickness')*
- *Yeni düzenleyici kurum ve politikalar*
- *Mekansal gömülülük (institutional embeddedness)*

1) ilki, düzenleme mekânizmalarına ağırlık veren **kurumsalcı okul** (institutional school);

2) ikincisi, endüstriyel organizasyona ve işlemlere ağırlık veren **esnek uzmanlaşma okulu** (flexible specialization school);

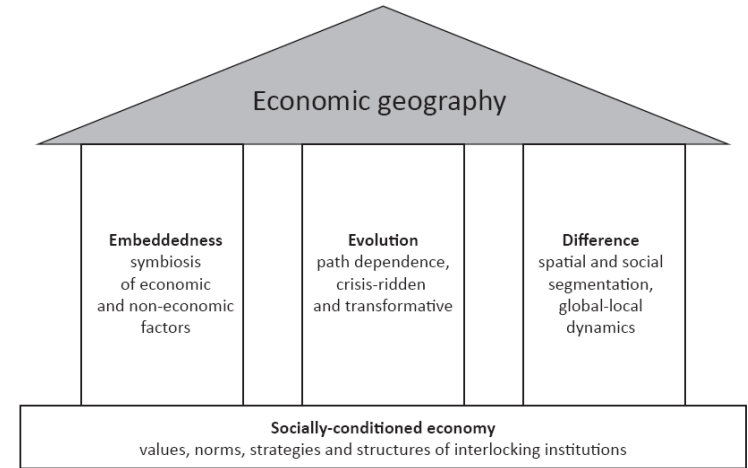
3) üçüncüsü ise, teknolojik değişime ve öğrenmeye ağırlık veren **evrimselci okul** (evolutionary school)dur.

Sanayi Coğrafyasından Ekonomik Coğrafyaya

2000'ler: Yeni Ekonomik (sanayi) Coğrafya(sı):

- **Kurumsal yaklaşım**, Kurumların (formal ve informal) rolünü vurgulayan kurumsal bir yaklaşım
- **Evrimsel yaklaşım**, yol bağımlılığı kavramına bağlı bir evrimsel yaklaşım;
- **İlişkisel yaklaşım**, Endüstriyel ağlar anlayışı ile bağlantılı ilişkisel bir yaklaşım

Hayter (2004), modern ekonomik coğrafyayı (endüstriyel coğrafya dahil) destekleyen üç “kavramsal dayanağı” tanımlamaktadır: gömülme, evrim ve farklılaşma (***embeddedness, evolution, and differentiation***).



Conceptual pillars of modern economic geography

Çağdaş Ekonomik (Sanayi) Coğrafyada günümüzde **3 temel yaklaşımın** olduğu görülmektedir:

- **Neoklasik Ekonomik Coğrafya: Lokasyon/Bölge Bilimi Geleneği ve Coğrafi İktisat**
- **Coğrafi Politik Ekonomi: Marksist Ekonomik Coğrafya**
- **Yeni Ekonomik Coğrafya: Kurumsal, Evrimsel ve İlişkisel Ekonomik Coğrafya**

Sonuç olarak, Sanayi coğrafyası, her zaman, hem ekonomik coğrafyadaki hem de genel olarak beşeri coğrafyadaki epistemolojik ve metodolojik değişimleri en çarpıcı biçimde yansıtan bir alt disiplin olmuştur.